

Viewpoints of Network Leaders in Thailand's Learning Cities

Jill Promdee¹ Wirathep Pathumcharoenwattana² and Panit Phujinda³

¹ *Doctoral Student in Department of Lifelong Education, Faculty of Education, Chulalongkorn University, Thailand*

² *Lecturer, Faculty of Education, Chulalongkorn University, Thailand*

³ *Lecturer, Faculty of Architecture, Chulalongkorn University, Thailand*

* *Corresponding author. E-mail: 6381010727@student.chula.ac.th*

ABSTRACT

This qualitative multiple-case study pursues two objectives: (1) to examine and compare network leaders' Viewpoints on promoting lifelong learning (LLL) in Thailand's learning cities; and (2) to analyse the factors that enable or hinder LLL in these contexts. In-depth interviews were conducted with 16 key informants including municipal executives, government officers, academics, private sector representatives, and civil society leaders selected through purposive sampling from four case-study cities: Chiang Mai, Chiang Rai, Hat Yai, and Phuket. Data were analyzed through content analysis and inductive interpretation. The results revealed that all leaders viewed a "learning city" as a multistakeholder learning ecosystem enabling continuous access to learning for people of all ages. Municipalities served as central coordinating mechanisms linking diverse sectors. Four enabling factors were identified: (1) leadership and policy vision, (2) multistakeholder collaboration, (3) cultural capital and local identity, and (4) infrastructure and academic support. Major challenges included policy discontinuity, digital and generational gaps, and unequal access to learning opportunities. The study concludes that the sustainability of learning cities in Thailand depends not only on physical resources but on networked leadership and learning governance integrating cultural capital with collaborative management under municipal leadership. Policy implications suggest establishing integrated learning city mechanisms at the provincial or municipal level and developing leadership training and data platforms to strengthen equity and sustainability in line with UNESCO's framework.

Keywords: Learning Cities, Lifelong Learning, Network Leadership

ทักษะของผู้นำเครือข่ายในเมืองแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย

จิลล์ พรหมดี^{1*} วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา² และ พณิต ภูจินดา³

¹ นิสิตปริญญาเอก ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประเทศไทย

² อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประเทศไทย

³ อาจารย์ประจำ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประเทศไทย

* Corresponding author. E-mail: 6381010727@student.chula.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาทักษะของผู้นำเครือข่ายระหว่างเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย และ (2) วิเคราะห์ปัจจัยการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในเมืองแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำเครือข่าย รวมจำนวน 16 คน จากผู้นำเมือง ภาครัฐบาล นักวิชาการ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง ใน 4 เมืองกรณีศึกษา ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย หาดใหญ่ และภูเก็ต เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และตีความข้อมูลแบบอุปนัย ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำเครือข่ายมีทักษะร่วมกันว่า “เมืองแห่งการเรียนรู้” เป็นระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงพหุภาคี ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มวัยเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง โดยเทศบาลมีบทบาทเป็นกลไกกลางเชื่อมโยงภาคีหลายภาคส่วน ปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในเมืองประกอบด้วย (1) ภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์เชิงนโยบาย (2) เครือข่ายความร่วมมือแบบพหุภาคี (3) การใช้ทุนวัฒนธรรมและอัตลักษณ์เมืองเป็นฐานกิจกรรม และ (4) โครงสร้างพื้นฐานและการสนับสนุนจากสถาบันการศึกษา ส่วนอุปสรรคหลัก ได้แก่ ความไม่ต่อเนื่องเชิงนโยบาย ช่องว่างทางเทคโนโลยีและช่วงวัย และความไม่เท่าเทียมของการเข้าถึงโอกาสการเรียนรู้ ผลการสังเคราะห์ชี้ว่า ความยั่งยืนของเมืองแห่งการเรียนรู้ในบริบทไทยมิได้ขึ้นอยู่กับทรัพยากรทางกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจาก “ภาวะผู้นำเชิงเครือข่าย” และ “ธรรมาภิบาลการเรียนรู้” ที่เชื่อมโยงทุกภาคส่วนให้ขับเคลื่อนร่วมกันอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน นโยบายเสนอให้จัดตั้งกลไกบูรณาการระดับจังหวัดหรือเมือง และจัดหลักสูตรพัฒนาผู้นำเครือข่ายท้องถิ่น เพื่อยกระดับสู่ระบบนิเวศการเรียนรู้ของเมืองไทยที่เท่าเทียมและยั่งยืนสอดคล้องกับแนวทางขององค์การยูเนสโก

คำสำคัญ: การเรียนรู้ตลอดชีวิต, เมืองแห่งการเรียนรู้, ผู้นำเครือข่าย

© 2025 JAE: Journal of Applied Education

บทนำ

แนวคิด “เมืองแห่งการเรียนรู้” (Learning City) เป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG) โดยเฉพาะ SDG4 (Quality Education) ที่เน้นคุณภาพการศึกษา SDG10 (Reduced Inequalities) ที่มุ่งลดความเหลื่อมล้ำ และ SDG11 (Sustainable Cities and Communities) ที่ส่งเสริมให้เมืองและชุมชนให้เข้มแข็ง โดยมี “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” เป็นฐานการพัฒนา (United Nations, 2015) ทั้งนี้ องค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้ส่งเสริมให้ประเทศต่าง ๆ นำแนวคิดดังกล่าวไปปรับใช้ในระดับท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนทุกช่วงวัยสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้ “ทุกที่ ทุกเวลา” แนวคิดนี้สืบเนื่องจากกรอบการศึกษามนุษยนิยมของ Faure et al. (1972) และแนวคิดของ Delors et al. (1996) ที่เสนอเสาหลักการเรียนรู้ 4 ด้าน ได้แก่ การเรียนรู้เพื่อรู้ การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติ การเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่อเป็นตนเอง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการออกแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ทั่วโลก อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ในหลายประเทศยังประสบความท้าทายด้านการบริหารจัดการและความร่วมมือระหว่างภาคส่วน และขาดการบูรณาการภาวะผู้นำเครือข่ายและความร่วมมือพหุภาคีในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ จึงเป็นช่องว่างสำคัญที่งานวิจัยนี้ต้องการศึกษาต่อในบริบทของประเทศไทย

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นว่า “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” จะเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน ต้องอาศัยระบบบริหารจัดการที่เชื่อมโยงภาคีเครือข่ายในทุกกระดับ ความสำเร็จของการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้มีได้ขึ้นอยู่กับโครงสร้างเชิงนโยบายเพียงอย่างเดียว หากยังต้องอาศัย “ภาวะผู้นำเครือข่าย” (Network Leadership) ซึ่งหมายถึงผู้มีบทบาทในการเชื่อมโยงภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ หน่วยงานท้องถิ่น มหาวิทยาลัย ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และชุมชน เพื่อประสานความร่วมมือและกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม (Jackson, 2019; Longworth, 2013) ภาวะผู้นำลักษณะนี้สอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำแบบกระจายอำนาจและการบริหารแบบร่วมมือพหุภาคี ที่มุ่งให้ภาคีหลากหลายร่วมรับผิดชอบต่อการขับเคลื่อนการเรียนรู้ในระดับเมืองอย่างมีส่วนร่วม (Ansell & Gash, 2018; Senge et al., 2015)

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เครือข่ายเมืองแห่งการเรียนรู้ระดับโลก (Global Network of Learning Cities: GNLC) ภายใต้การดำเนินงานของ UNESCO Institute for Lifelong Learning (UIL) ได้เติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยปี 2024 มีสมาชิกกว่า 356 เมืองจาก 79 ประเทศ (UNESCO, 2024) ตัวอย่างเมืองต้นแบบ เช่น ซูวอน (เกาหลีใต้) และฮัม (จีน) แสดงให้เห็นว่า “ภาวะผู้นำเครือข่าย” “การบริหารแบบบูรณาการ” มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ (Lyu et al., 2020; UNESCO Bangkok, 2022)

สำหรับประเทศไทย ปัจจุบันมีเมืองในเครือข่าย GNLC จำนวน 10 เมือง ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ ภูเก็ต ฉะเชิงเทรา สุโขทัย พะเยา หาดใหญ่ กรุงเทพมหานคร ขอนแก่น และยะลา (UNESCO, 2024) โดยทั้งหมดนี้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) และหน่วยบริหารจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนแนวคิดดังกล่าวในบริบทไทยยังมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น การบริหารแบบรวมศูนย์ ความต่อเนื่องเชิงนโยบายเมื่อเปลี่ยนผู้นำ และช่องว่างการเข้าถึงของวัยต่าง ๆ และกลุ่มเปราะบาง

ในประเทศไทย แม้งานวิจัยที่ผ่านมาเริ่มมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ เช่น แนวทางการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ (Thummaphan & Sripan, 2023) และการวิเคราะห์การให้บริการสาธารณะในเทศบาลที่ถือเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ (Kaewhanam et al., 2023) รวมถึงการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในทรัพยากรการเรียนรู้ระดับเมือง (Phuangsuwan et al., 2025) อย่างไรก็ตาม ยังขาดการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างเมืองหลายแห่งในบริบทไทย ที่มุ่งวิเคราะห์บทบาทของภาวะผู้นำเครือข่าย และ การมีส่วนร่วมของภาคีหลากหลายในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ ตลอดจนยังไม่มีการศึกษาวิเคราะห์ว่าเครือข่ายดังกล่าวส่งผลอย่างไรต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในพื้นที่เมืองไทยอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว ผ่านการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบในเมืองแห่งการเรียนรู้ที่มีความพร้อมและดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง

งานวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นศึกษาทัศนะของผู้นำเครือข่ายระหว่างเมืองแห่งการเรียนรู้และวิเคราะห์ปัจจัยการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในเมืองแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย ว่าเป็นอย่างไร โดยแต่ละเมืองได้พัฒนาแนวทางที่สะท้อนบริบททางวัฒนธรรมและสังคมของตนเอง โดยมุ่งเน้นกรณีศึกษาเชิงลึก 4 เมือง ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย หาดใหญ่ และภูเก็ต ซึ่งเป็นสมาชิกในเครือข่าย GNLC ที่มีขนาดประชากรและโครงสร้างการบริหารท้องถิ่นใกล้เคียงกัน และดำเนินงานอย่างต่อเนื่องมากกว่า 2 ปี อันเอื้อต่อการเปรียบเทียบทัศนะของผู้มีบทบาทในการขับเคลื่อน การศึกษานี้จึงมีความสำคัญในการทำความเข้าใจบทบาทของผู้นำเครือข่ายและกลไกพหุภาคีในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของไทย ซึ่งจะช่วยเสนอแนวทางพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ของไทยในระดับนโยบายและปฏิบัติได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทัศนะของผู้นำเครือข่ายระหว่างเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในเมืองแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา (Qualitative Case Study Research) ซึ่งเป็นกรณีศึกษาแบบพหุกรณี (Multiple Case Studies) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความสอดคล้องและความแตกต่างของแต่ละเมือง โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากพหุกรณีศึกษาเมืองแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยที่เป็นสมาชิก GNLC ในระดับเทศบาลนคร (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดตั้งขึ้นในชุมชนที่มีประชากรตั้งแต่ 50,000 คนขึ้นไป และมีความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 3,000 คนต่อตารางกิโลเมตร) โดยต้องเป็นเมืองที่ดำเนินงานในฐานะเมืองแห่งการเรียนรู้มาแล้วอย่างน้อย 2 ปี รวม 4 เมือง ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย หาดใหญ่ และภูเก็ต

ผู้วิจัยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ร่วมกับการสุ่มแบบอานิงบุคคล (Snowball Sampling) เพื่อคัดเลือกผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้จากทั้ง 4 เมือง โดยอิงเกณฑ์จาก “ภาคส่วนหลักที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้” และสัมพันธ์กับ “ภาวะผู้นำเครือข่าย” ซึ่งในงานวิจัยนี้หมายถึง บุคคลที่มีบทบาททั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติการ ได้แก่ 1) ผู้นำเมือง เช่น นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี 2) ภาครัฐบาล เช่น ผู้อำนวยการกองการศึกษา ผู้อำนวยการกองยุทธศาสตร์ 3) ภาควิชาการ เช่น อาจารย์ นักวิจัยในเมือง และ 4) ภาคเอกชน เช่น ผู้ประกอบการ ธุรกิจเพื่อสังคม ผู้นำชุมชน องค์กรอิสระ รวมทั้งหมด 4 กลุ่ม โดยผู้นำเครือข่ายเป็นผู้บทบาทในการเชื่อมโยงการเรียนรู้ในระดับพื้นที่ในแต่ละเมือง โดยผู้วิจัยจะดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรวมทั้งหมด 16 คน ครอบคลุมตัวแทนจากภาคีหลัก 4 กลุ่ม โดยจำแนกลักษณะผู้นำเครือข่ายดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำแนกผู้ให้ข้อมูลตามบทบาทผู้นำเครือข่าย

ผู้นำเครือข่ายในบทบาท		จำนวนผู้ให้ข้อมูล (คน)				
		เชียงใหม่	เชียงราย	หาดใหญ่	ภูเก็ต	รวมจำนวน
ผู้นำเมือง	นายกเทศมนตรี /รองนายกเทศมนตรี	1	1	1	1	4
ภาครัฐบาล	ผู้อำนวยการกองการศึกษา /ผู้อำนวยการกองยุทธศาสตร์	1	1	1	1	4
ภาควิชาการ	อาจารย์ / นักวิจัย ในเมือง	1	1	1	1	4
ภาคเอกชน	ผู้ประกอบการ ธุรกิจเพื่อสังคม ผู้นำชุมชน องค์กรอิสระ	1	1	1	1	4
รวม						16

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์ และส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึกลักษณะกึ่งโครงสร้าง มีคำถามหลัก 9 ข้อ ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับ (1) ความหมายและลักษณะของเมืองแห่งการเรียนรู้ (2) แนวคิดการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (3) วิสัยทัศน์และพันธกิจ (4) นโยบายและโครงสร้างการบริหาร (5) การปฏิบัติการขับเคลื่อน (6) จุดเด่น (7) อุปสรรค (8) แหล่งเรียนรู้ และ (9) ปัจจัยแห่งความสำเร็จของเมืองแห่งการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยได้ส่งแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความชัดเจนในการใช้ถ้อยคำ และความเหมาะสมของลำดับคำถามหลักและคำถามรอง ด้วยวิธีการตรวจสอบความเหมาะสมของประเด็นคำถาม (Item Review) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านเมืองแห่งการเรียนรู้ 2 ท่าน ด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2 ท่าน และด้านวิจัย 1 ท่าน แบบสัมภาษณ์ได้รับการปรับปรุงและจัดหมวดคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้จริง ทั้งนี้ เครื่องมือผ่านการพิจารณาจากที่ปรึกษาและได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัย (CU-REC) COA No. 016/68 เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2568

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

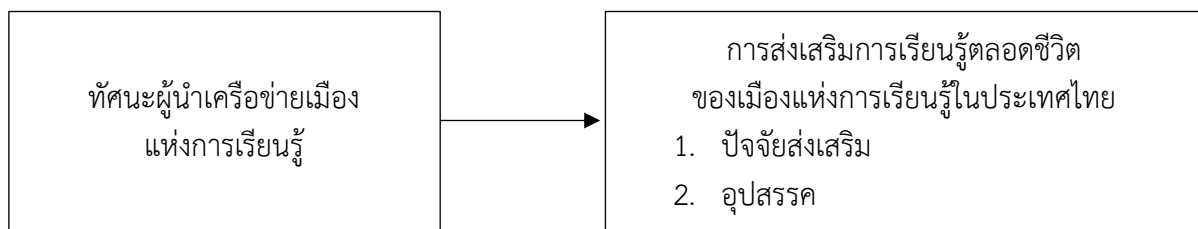
ในการดำเนินการภาคสนาม การเก็บรวบรวมข้อมูลเริ่มจาก (1) ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์อย่างเป็นทางการถึงหน่วยงานเทศบาลและองค์กรเครือข่ายเมืองแห่งการเรียนรู้ในแต่ละพื้นที่ เพื่อขออนุญาตเข้าศึกษาและสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนมกราคม–เมษายน พ.ศ.2568 (2) ผู้วิจัยประสานงานและนัดหมายผู้ให้ข้อมูลล่วงหน้าผ่านผู้ประสานงานหรือเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ รูปแบบการสัมภาษณ์ และขอความยินยอมในการเข้าร่วมอย่างสมัครใจ (3) ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) แบบตัวต่อตัว ใช้เวลาประมาณ 45–60 นาทีต่อราย ทั้งนี้ ได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลในการบันทึกเสียงก่อนเริ่มสัมภาษณ์ และเก็บรักษาข้อมูลไว้เพื่อการศึกษาวิจัยเท่านั้น โดยรายงานผลในลักษณะภาพรวมไม่ระบุรายบุคคล (4) ผู้วิจัยถอดความข้อมูล (Transcription) จากไฟล์เสียงและบันทึกภาคสนามอย่างละเอียด เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปนัย (Inductive Content Analysis) และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลบางราย (Member Checking) เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูลก่อนสรุปผลนำไปวิเคราะห์ต่อไป

4. การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งได้รับการบันทึกเสียงด้วยความยินยอมและถอดความคำต่อคำ มาทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Data Triangulation) และใช้การตรวจสอบข้อมูลร่วมกับผู้เชี่ยวชาญและผู้ให้ข้อมูลบางรายเพื่อยืนยันความถูกต้องของเนื้อหา โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักหลายกลุ่ม เพื่อค้นหาความเหมือนและความแตกต่างของประเด็นที่ปรากฏ จากนั้นดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยเริ่มจากการเข้ารหัสข้อมูล (Coding) เพื่อระบุประเด็นสำคัญและจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่มีลักษณะคล้ายกันให้เป็นธีมหลัก (Themes) จากนั้นนำผลการวิเคราะห์ไปตีความข้อมูลเชิงอุปนัย (Analytical Induction) เพื่อสังเคราะห์ข้อค้นพบเชิงแนวคิดและอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงบรรยายอย่างเป็นระบบ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยนี้อ้างอิงฐานทฤษฎีจาก 3 แนวคิดหลัก ได้แก่ (1) แนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ ของ UNESCO และ Longworth (2013) ที่มองเมืองในฐานะระบบนิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecosystem) ซึ่งขับเคลื่อนด้วยนโยบาย เครือข่าย และการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ (2) แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของ Faure et al. (1972) และ Delors et al. (1996) ที่เน้นการเรียนรู้เพื่อรู้ ปฏิบัติ อยู่ร่วมกัน และเป็นตนเอง เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และ (3) แนวคิดภาวะผู้นำเครือข่าย ของ Jackson (2019) ที่อธิบายบทบาทของผู้นำในการเชื่อมโยงภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาสังคม เพื่อขับเคลื่อนความร่วมมือพหุภาคี เมื่อบูรณาการทั้งสามแนวคิดเข้าด้วยกัน จึงเป็นกรอบแนวคิดเชิงวิเคราะห์ของงานวิจัยนี้ เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้นำเครือข่ายและปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในเมืองแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. ผลการศึกษาทัศนคติของผู้นำเครือข่ายระหว่างเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า ผู้นำเครือข่ายในแต่ละเมืองแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยมีทัศนคติที่ต่างกันตามบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ แต่ทั้งหมดสะท้อนแนวคิดร่วมว่า “เมืองแห่งการเรียนรู้” คือ ระบบนิเวศที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกช่วงวัยเข้าถึงการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยจากการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาสามารถสังเคราะห์ประเด็นสำคัญได้ 6 ด้านหลัก ได้แก่ (1) นิยามและกรอบแนวคิดของเมืองแห่งการเรียนรู้ (2) วิสัยทัศน์และนโยบายขับเคลื่อน (3) การปฏิบัติการและระบบนิเวศการเรียนรู้ (4) จุดเด่นและทุนเมืองเพื่อการเรียนรู้ (5) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน และ (6) ปัจจัยแห่งความสำเร็จของเมืองแห่งการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1.1 นิยามและกรอบแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำเครือข่ายของทั้ง 4 เมือง มีความเข้าใจร่วมกันในนิยามเมืองแห่งการเรียนรู้ ว่าเป็นพื้นที่ที่ประชาชนทุกกลุ่มและทุกช่วงวัย สามารถเข้าถึงโอกาสทางการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง โดยมองว่าการเรียนรู้เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน และเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์อย่างองค์รวม ซึ่งครอบคลุมรูปแบบการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Delors et al. (1996) และยังสอดคล้องกับ Longworth (2013) ที่มองเมืองแห่งการเรียนรู้ในฐานะระบบนิเวศของการเรียนรู้ ขับเคลื่อนด้วยนโยบายสาธารณะ เครือข่ายภาคส่วน และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยผู้นำเมืองแต่ละแห่งได้ตีความแนวคิดนี้ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ เช่น เชียงใหม่เน้นการใช้ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมการเรียนรู้จากฐานชุมชน หรือหาดใหญ่ที่เน้นประชาธิปไตยทางการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นเจ้าของกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

จากการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผู้นำเครือข่ายทั้ง 4 เมืองเห็นตรงกันว่า เมืองแห่งการเรียนรู้มิใช่เพียงโครงสร้างการศึกษา แต่เป็นระบบนิเวศทางสังคม ที่เปิดโอกาสให้การเรียนรู้เกิดขึ้นในทุกมิติของชีวิต ผ่านความร่วมมือระหว่างเทศบาล มหาวิทยาลัย ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน ตามกรอบของ UNESCO (2024) ที่มองว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นกระบวนการทางสังคม และเป็นรากฐานของการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน

ผู้ให้ข้อมูลจากภูเก็ตกล่าวว่า “เมืองแห่งการเรียนรู้คือการที่ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้ ไม่ว่าจะอยู่ในระบบหรือไม่อยู่ในระบบ... เมืองที่ดีต้องมีการเรียนรู้ต่อเนื่อง เพื่อให้คนอยู่รอดและพัฒนาในสังคมฐานความรู้” (ผู้ให้ข้อมูล PK3)

สรุปได้ว่า ผู้นำเครือข่ายในแต่ละพื้นที่ต่างมองว่าเมืองแห่งการเรียนรู้ คือพื้นที่ที่ผสมผสานการศึกษา วัฒนธรรม เทคโนโลยี และชุมชน เข้าด้วยกันในลักษณะของ ระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงพื้นที่ ที่ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมได้อย่างเท่าเทียม อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาเมืองให้มีความเข้มแข็ง ยั่งยืน และมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกมิติ

1.2 วิสัยทัศน์และพันธกิจ และนโยบายขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำเครือข่ายทั้ง 4 เมืองมีเป้าหมายร่วมในการสร้างเมืองที่ประชาชนทุกกลุ่มเข้าถึงการเรียนรู้และมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยมี วิสัยทัศน์ร่วมที่ สอดคล้องกับกรอบแนวคิดของ UNESCO (2024) ใน 3 ประเด็น ได้แก่ (1) เมืองเพื่อการเรียนรู้และคุณภาพชีวิต (2) การบูรณาการวัฒนธรรมกับการพัฒนาเมือง และ (3) การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย อย่างไรก็ตาม แม้จะดำเนินงานภายใต้กรอบ เมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับทุกคน ในแต่ละเมืองได้ปรับเป้าหมายให้สอดคล้องกับทุนเมืองและบริบทเฉพาะของตน เช่น เชียงใหม่มุ่งเป็นเมืองสร้างสรรค์ ที่ใช้ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการขับเคลื่อน โดยผู้ให้ข้อมูลเชียงใหม่ระบุว่า “เมืองแห่งการเรียนรู้ต้องยกระดับให้เป็นวัฒนธรรมของเมือง ไม่ใช่เพียงโครงการระยะสั้น” (ผู้ให้ข้อมูล CM3) ขณะที่หาดใหญ่วางเป้าหมายเป็น “เมืองน่าอยู่ น่าเที่ยว และน่าลงทุน โดยขับเคลื่อนด้วยแนวคิด Green City และ Climate Change เพื่อสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้กับประชาชน” (ผู้ให้ข้อมูล HY1)

ในด้านโครงสร้างการบริหารจัดการและนโยบายของทั้ง 4 เมืองมีลักษณะร่วมที่สอดคล้องกับแนวคิดธรรมาภิบาลการเรียนรู้เมือง (Learning City Governance) ซึ่งเน้นความร่วมมือเชิงเครือข่ายระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ โดยมีกลไกสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) การทำงานแบบพหุภาคีโดยมีคณะกรรมการร่วม ที่ประกอบด้วยเทศบาล มหาวิทยาลัย ภาคเอกชน และประชาสังคม ทำงานในลักษณะเครือข่ายแนวนอน (2) การบูรณาการนโยบายท้องถิ่น

กับกรอบสากล เช่น UNESCO และ SDGs เพื่อให้การดำเนินการสอดคล้องกับนานาชาติ และ (3) การเปิดพื้นที่ให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้ให้ข้อมูลจากเชียงใหม่ระบุว่า เทศบาลทำงานร่วมกับหลายฝ่าย เช่น “มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กศน. และวัด...เรามีคณะทำงาน Learning City ที่ประสานระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชน” (ผู้ให้ข้อมูล CM2) ทั้งนี้จากการตรวจสอบเอกสาร แผนพัฒนาเทศบาลนครเชียงใหม่ พ.ศ. 2566–2570 (เทศบาลนครเชียงใหม่, 2566) พบว่าวิสัยทัศน์ “เมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี” ได้ถูกบรรจุเป็นยุทธศาสตร์หลักของเมือง ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของผู้นำเครือข่ายที่ให้ข้อมูล

1.3 การปฏิบัติการและขับเคลื่อนระบบนิเวศการเรียนรู้ ผลการศึกษาพบว่าทั้ง 4 เมืองมีแนวทางปฏิบัติใน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) การใช้พื้นที่สาธารณะเป็นฐานการเรียนรู้ เช่น สวนสาธารณะ ห้องสมุด ลานกิจกรรม หรือศูนย์ชุมชน (2) การเชื่อมโยงกิจกรรมกับอัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสร้างการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในชีวิตประจำวัน และ (3) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของทุกช่วงวัย ในแต่ละเมืองมีลักษณะเฉพาะ เช่น เชียงใหม่และเชียงรายใช้ทุนวัฒนธรรมและชุมชนเป็นฐาน ภูเก็ตเน้นระบบการเรียนรู้เพื่ออาชีพเชื่อมโยงเศรษฐกิจท่องเที่ยว ส่วนหาดใหญ่พัฒนาระบบนิเวศทางพื้นที่ผ่านศูนย์การเรียนรู้และกิจกรรมสาธารณะ เพื่อขยายโอกาสให้ประชาชนทุกวัย ผู้ให้ข้อมูลจากภูเก็ตระบุว่า “มหาวิทยาลัยทำงานกับชุมชน เช่น โครงการภูเก็ตเมืองสร้างสรรค์ ให้นักในชุมชนออกแบบกิจกรรมของตัวเอง” (ผู้ให้ข้อมูล PK3) นอกจากนี้ เมืองทุกแห่งพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ผสมผสานระหว่างพื้นที่จริงและนวัตกรรม เช่น ห้องสมุดพิพิธภัณฑสถาน วัด ตลาด และ ห้องเรียนอัจฉริยะ ซึ่งเป็นพื้นที่เรียนรู้มีชีวิตที่ทุกคนเข้าถึงได้ โดยสรุปแนวทางของเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยชี้ให้เห็นพัฒนาการของระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงพื้นที่ ที่บูรณาการวัฒนธรรมกับเทคโนโลยีเพื่อสร้างการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของประชาชน ข้อมูลเชิงปฏิบัติการดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานเครือข่ายการเรียนรู้สมรรถนะมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งระบุถึงความร่วมมือเชิงเครือข่ายระหว่างเทศบาล ภาคเอกชน และมหาวิทยาลัยในการสร้างพื้นที่เรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนทุกช่วงวัย (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2567)

1.4 จุดเด่นและทุนเมืองเพื่อการเรียนรู้ จากการศึกษาพบว่า ทั้ง 4 เมืองมีจุดเด่นร่วมกันใน 3 ด้าน ได้แก่ (1) การใช้ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ทำให้งิจกรรมการเรียนรู้มีความหมายและยั่งยืนในบริบทของชุมชน (2) การมีส่วนร่วมของภาคีหลายฝ่าย ระหว่างภาครัฐ เอกชน มหาวิทยาลัย และชุมชน และ (3) การออกแบบกิจกรรมที่ครอบคลุมทุกช่วงวัย ตามแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับทุกคนของ UNESCO

ทั้งนี้ เชียงรายโดดเด่นด้านการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมความหลากหลายด้านชาติพันธุ์ และมีกิจกรรมหลากหลายที่ทุกช่วงสามารถเข้าถึงได้ ผู้ให้ข้อมูลจากเชียงรายระบุว่า “ข้อดีคือเมืองเรียบง่าย ไม่พลุกพล่าน เข้าถึงพื้นที่เรียนรู้ได้ง่าย ... เด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมได้ทั่วถึงเพราะพื้นที่ใกล้บ้าน” (ผู้ให้ข้อมูล CR2) ขณะที่ภูเก็ตพัฒนาเมืองเรียนรู้เชิงสากล ผสานความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจบริการ แสดงให้เห็นการพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงทุนทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจอย่างสมดุล ฉะนั้นจุดเด่นของแต่ละเมืองเป็นกลไกสำคัญที่เสริมกันในการขับเคลื่อนระบบเมืองแห่งการเรียนรู้ของประเทศ ผู้ให้ข้อมูลจากภูเก็ตระบุว่า “บุคลากรในองค์กรให้ความสำคัญกับนโยบายมาก ... ภาคเอกชนช่วยสนับสนุนอย่างเต็มที่ เช่น การจัดกิจกรรมหรืออบรมร่วมกับเทศบาล” (ผู้ให้ข้อมูล PK2)

1.5 ปัญหา อุปสรรคและสิ่งที่ควรปรับปรุง ผลการศึกษาพบว่าทั้ง 4 เมืองเผชิญปัญหาลักษณะคล้ายกัน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) ข้อจำกัดด้านโครงสร้างการทำงาน หลายหน่วยงานยังทำงานแยกส่วน ระหว่างเทศบาล มหาวิทยาลัย และภาคเอกชน ส่งผลให้ขาดความต่อเนื่องของนโยบายและการดำเนินงาน (2) ทรัพยากรและบุคลากรไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ยังขึ้นอยู่กับบุคคลสำคัญบางกลุ่ม และขาดผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ (3) ช่องว่างการเข้าถึงและความเหลื่อมล้ำ โดยเฉพาะในกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ แรงงานนอกระบบ และประชากรชายขอบ ที่ยังเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเท่าเทียม ผู้ให้ข้อมูลจากเชียงรายระบุว่า “ในเขตดอยหรือชุมชนชาติพันธุ์ ยังมีคนที่ไม่รู้ว่ามีโครงการเรียนรู้ของเทศบาลอยู่ เขาค่อยๆ กล้าลงมาร่วม เพราะภาษาและวัฒนธรรมต่างกัน ต้องมีคนกลางจากชุมชนช่วยสื่อสาร” (ผู้ให้ข้อมูล CR2) และยังมีปัญหาพิเศษเฉพาะพื้นที่

เช่น เมืองเชียงใหม่ ได้รับผลกระทบจากฝุ่น PM2.5 ที่ทำให้กิจกรรมกลางแจ้งลดลง และส่งผลต่อสุขภาพของผู้เรียนรู้ทุกช่วงวัย

นอกจากนี้ ยังพบความแตกต่างของมุมมองภายในเมืองเดียวกัน เช่น “จุดเด่นคือผู้บริหารเข้าใจและให้ความสำคัญเรื่องการเรียนรู้...เทศบาลฯ พยายามและแผนงานเต็มที่ ทำงานเป็นระบบ” (ผู้ให้ข้อมูล HY4) ขัดแย้งกับ “หน่วยราชการใหญ่ ๆ ยังไม่เข้าใจแนวคิดนี้ มองว่าการศึกษากับการเรียนรู้” (ผู้ให้ข้อมูล HY3) สะท้อนความท้าทายในการประสานงานระหว่างภาคีในระดับปฏิบัติการ

โดยสรุป อุปสรรคสำคัญของการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยคือ การขาดความต่อเนื่องและการบูรณาการเชิงระบบ แม้แต่ละเมืองมีจุดแข็งเฉพาะ แต่ยังจำเป็นต้องเสริมกลไกสนับสนุนระดับนโยบาย ทรัพยากร และการพัฒนาบุคลากร เพื่อให้ระบบเมืองแห่งการเรียนรู้ดำเนินไปได้

1.6 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ จากการเปรียบเทียบทั้ง 4 เมือง พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จของเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยมีลักษณะร่วมกัน 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมของภาคีทุกภาคส่วน ทุกเมืองประสบความสำเร็จได้เพราะเกิดการร่วมมือเชิงเครือข่ายระหว่างเทศบาล มหาวิทยาลัย ภาคเอกชน และชุมชนในลักษณะพหุภาคี (2) บทบาทของเทศบาลในฐานะกลไกกลาง เทศบาลเป็นหน่วยงานหลักที่ประสานความร่วมมือ สร้างนโยบาย และสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (3) พลังของประชาชนและชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน เยาวชน และผู้นำชุมชนทำให้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงในระดับพื้นที่ ซึ่งปัจจัยแห่งความสำเร็จของเมืองแห่งการเรียนรู้จึงมิได้ขึ้นอยู่กับทรัพยากรเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากความสัมพันธ์ของภาคี และ ภาวะผู้นำเชิงเรียนรู้ ที่สามารถเชื่อมโยงทุกภาคส่วนให้ขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกันอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ผู้ให้ข้อมูลจากเชียงรายระบุว่า “เรามีผู้นำที่เข้าใจและลงมาทำจริง...ทุกภาคส่วนให้ความร่วมมือดี โดยเฉพาะวัด โรงเรียน และมหาวิทยาลัย...เราทำงานเป็นทีม คิดร่วมกัน แก้ปัญหาร่วมกัน” (ผู้ให้ข้อมูล CR4)

ผลดังกล่าวทำให้เห็นว่า ความสำเร็จของเมืองแห่งการเรียนรู้ไม่ได้เกิดจากทรัพยากรทางการเงินหรือโครงสร้างเท่านั้น แต่เกิดจาก “ความสัมพันธ์ของภาคี” และ “ภาวะผู้นำเชิงเรียนรู้ (Learning Leadership)” แนวโน้มนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Longworth (2013) ที่อธิบายว่าการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้จำเป็นต้องอาศัยความเป็นผู้นำในลักษณะเครือข่าย ซึ่งเกิดจากการสร้างพันธมิตรการเรียนรู้ระหว่างหน่วยงานในระดับพื้นที่ ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับกรอบของ UNESCO (2024) ที่มองว่าการบริหารจัดการการเรียนรู้เชิงบูรณาการ เป็นหัวใจสำคัญของเมืองแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

สรุปได้ว่า ผู้นำเครือข่ายในทั้งสี่เมืองขับเคลื่อนการเรียนรู้ผ่านทุนวัฒนธรรม พื้นที่ และการมีส่วนร่วม ทำให้นิยามเมืองแห่งการเรียนรู้ กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเมือง มากกว่าเป็นเพียงนโยบายเฉพาะกิจ ผลลัพธ์นี้ยืนยันบทบาทของความสัมพันธ์ภาคีและภาวะผู้นำเชิงเครือข่ายในฐานะกลไกระบบที่จำเป็นต่อความยั่งยืนของเมืองแห่งการเรียนรู้

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในเมืองแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษา 4 เมืองแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย (เชียงใหม่ เชียงราย หาดใหญ่ และภูเก็ต) สามารถสรุปปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคของการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในเมืองแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยได้ดังนี้

2.1 ปัจจัยส่งเสริม แบ่งออกได้เป็น 4 ปัจจัยหลักด้วยกัน ได้แก่ (1) ภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์เชิงนโยบาย ผู้นำท้องถิ่นทุกเมืองมีวิสัยทัศน์ชัดเจนในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น ภูเก็ตกำหนดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นนโยบายเมืองหลักและบรรจุในแผนพัฒนาเทศบาล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดธรรมาภิบาลการเรียนรู้เมืองของ UNESCO (2024) ที่เน้นบทบาทภาครัฐท้องถิ่นในการเป็นแกนกลางกำหนดทิศทางการเรียนรู้ (2) เครือข่ายความร่วมมือแบบพหุภาคี เทศบาลในทุกเมืองมีบทบาทเป็นศูนย์กลางประสานงานกับมหาวิทยาลัย ภาคเอกชน และชุมชน เช่น เชียงใหม่จัดตั้ง คณะกรรมการเมืองแห่งการเรียนรู้ที่บูรณาการงานระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม ซึ่งสะท้อนรูปแบบการทำงานการบริหารจัดการแบบเครือข่าย (Longworth, 2013) (3) ทุนวัฒนธรรมและอัตลักษณ์เมือง การใช้ทุนวัฒนธรรมเป็นฐานสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เป็นจุดแข็งสำคัญ โดยเฉพาะเชียงใหม่และเชียงรายที่ผสมผสานศิลปวัฒนธรรมกับการเรียนรู้ชุมชน ทำให้การเรียนรู้มีความหมายและยั่งยืนในบริบทของพื้นที่ และ (4) โครงสร้างพื้นฐานและการสนับสนุนจากสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยในพื้นที่มีบทบาทเป็นพี่เลี้ยงทางวิชาการ เช่น ม.สงขลานครินทร์ สนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร ฝึกอบรม และประเมินผล

กิจกรรมการเรียนรู้ของเทศบาล ส่วนโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ศูนย์ CIC ภูเก็ต และสวนตุ๊กตา เชียงราย เป็นฐานให้เกิดกิจกรรมเรียนรู้ต่อเนื่องทุกช่วงวัย

กล่าวโดยสังเขป ปัจจัยส่งเสริมของเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยจึงอยู่ที่ ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายที่มีผู้นำขับเคลื่อนร่วมกับทุนทางสังคมและวัฒนธรรม มากกว่าทรัพยากรทางกายภาพเพียงอย่างเดียว ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ของไทยอยู่บนฐานของ ภาวะผู้นำเชิงเครือข่าย และ “ธรรมาภิบาลการเรียนรู้” ที่เน้นความร่วมมือแบบพหุภาคีและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของความยั่งยืนในระยะยาว (Longworth, 2013; UNESCO, 2024)

2.2 อุปสรรค แบ่งออกได้เป็น 3 ด้านหลักด้วยกัน ได้แก่ (1) ความไม่ต่อเนื่องเชิงนโยบายและบุคลากร ทุกเมืองเผชิญความท้าทายเมื่อเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร ทำให้โครงการเรียนรู้ขาดความต่อเนื่อง และยังขาดเจ้าหน้าที่รับผิดชอบเฉพาะด้าน ส่งผลให้ระบบติดตามผลไม่เป็นเอกภาพ (2) ช่องว่างทางเทคโนโลยีและวัย การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีรวดเร็วทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถใช้สื่อดิจิทัลได้เต็มที่ ขณะเดียวกันเยาวชนไม่สนใจการเรียนรู้ในชุมชนแบบเดิม สะท้อนความจำเป็นของการออกแบบการเรียนรู้ระหว่างวัย เพื่อเชื่อมคนต่างรุ่น (UNESCO, 2024) (3) การเข้าถึงที่ไม่เท่าเทียมและการสื่อสารสาธารณะ กลุ่มแรงงานนอกระบบ ผู้พิการ และชุมชนชายขอบยังเข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้ได้จำกัด ขณะเดียวกันการสื่อสารแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ยังไม่ทั่วถึง ทำให้ประชาชนบางส่วนไม่เข้าใจบทบาทตนในกระบวนการเรียนรู้

โดยสรุป อุปสรรคสำคัญของการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยคือ การขาดการบูรณาการเชิงระบบและการมีส่วนร่วมที่ทั่วถึง ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาในระดับนโยบาย โครงสร้าง และการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมในระยะยาว กล่าวได้ว่าการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยยังอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่านสู่ระบบนิเวศการเรียนรู้แบบเครือข่าย ซึ่งต้องอาศัยภาวะผู้นำเชิงนโยบายและความร่วมมือพหุภาคีอย่างต่อเนื่อง (Longworth, 2013; UNESCO, 2024)

อภิปรายผล

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า “เมืองแห่งการเรียนรู้” ในบริบทประเทศไทยถูกทำความเข้าใจในฐานะระบบนิเวศการเรียนรู้ของผู้คนทุกกลุ่มวัย มากกว่าการเป็นเพียงโครงสร้างทางการศึกษา ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับกรอบแนวคิดสากล พบว่าทัศนะของผู้นำเมืองสอดคล้องกับกรอบมนุษย์นิยมของ Faure et al. (1972) และ “เสาหลักการเรียนรู้ 4 ประการ” ของ Delors et al. (1996) ซึ่งเน้นให้การเรียนรู้เป็นกระบวนการพัฒนาความเป็นมนุษย์อย่างต่อเนื่อง ทั้งในมิติการรู้ การลงมือทำ การอยู่ร่วมกัน และการเป็นตนเอง แนวโน้มดังกล่าวยังสอดคล้องกับกรอบ UNESCO (2024) ที่มองเมืองแห่งการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG4 และ SDG11) โดยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต “ทุกที่ทุกเวลา” สำหรับทุกคน

อย่างไรก็ตาม ผลของการศึกษา แตกต่างบางประการจากกรอบสากล ตรงที่ เมืองแห่งการเรียนรู้ของไทยยังคงเผชิญข้อจำกัดในการเข้าถึงของผู้สูงอายุ แรงงานนอกระบบ และกลุ่มเปราะบาง ซึ่งสะท้อนว่าแม้แนวคิดเรื่อง การเรียนรู้สำหรับทุกคนได้รับการยอมรับในเชิงนโยบาย แต่ในระดับปฏิบัติยังต้องเสริมกลไกให้เข้าถึงจริงตามหลักการ ความเสมอภาค และการมีส่วนร่วมของทุกคน ที่ UNESCO เน้นย้ำ

ในด้าน ภาวะผู้นำและการบริหารจัดการเครือข่าย ผลการวิจัยแสดงให้เห็นบทบาทของเทศบาลในฐานะกลไกกลางเชื่อมโยงภาคีหลายภาคส่วน ทั้งมหาวิทยาลัย ภาคเอกชน และชุมชน ซึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการแบบร่วมมือหลายภาคส่วนของ Ansell and Gash (2018) ที่ชี้ว่าความสำเร็จของนโยบายสาธารณะเกิดจากกระบวนการร่วมสร้าง (co-production) และความไว้วางใจระหว่างภาคี นอกจากนี้ การดำเนินงานในลักษณะองค์กรที่เรียนรู้ร่วมกัน ยังสะท้อนลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้ตาม Senge et al. (2015) ที่เน้นการเรียนรู้ร่วมเพื่อยกระดับศักยภาพของระบบโดยรวม ข้อมูลจากงานภาคสนามสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Lyu et al. (2020) และ UNESCO Bangkok (2022) ที่พบว่าเมืองในเอเชียตะวันออกที่ประสบความสำเร็จมีโครงสร้างเครือข่ายเข้มแข็งระหว่างท้องถิ่นและสถาบันวิชาการ ขณะที่ภาวะ

ผู้นำเชิงเชื่อมโยงที่พบในกรณีไทยยังสอดคล้องกับมุมมองของ Jackson (2019) ที่ระบุว่า การเชื่อมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม คือหัวใจของความยั่งยืนในเมืองแห่งการเรียนรู้

สำหรับ ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่พบทั้ง 4 ประเด็น ได้แก่ (1) วิสัยทัศน์เชิงนโยบายและภาวะผู้นำ ท้องถิ่น เป็นกลไกหลักที่กำหนดทิศทางของเมือง การมีผู้นำที่เข้าใจบทบาทของการเรียนรู้ในฐานะพลังการพัฒนา ทำให้ การกำหนดนโยบายและแผนงานมีความต่อเนื่อง ไม่ขึ้นกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง อีกทั้งยังส่งเสริมให้เกิดการจัดสรร ทรัพยากรและความร่วมมือที่เป็นรูปธรรม (2) เครือข่ายพหุภาคี เป็นโครงสร้างการทำงานร่วมกันของภาครัฐ ภาคเอกชน มหาวิทยาลัย และชุมชน ซึ่งช่วยบูรณาการแหล่งเรียนรู้และทรัพยากรต่าง ๆ ให้ตอบโจทย์ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ที่หลากหลาย ส่งผลให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่จำกัดอยู่ในระบบการศึกษา แต่ขยายสู่พื้นที่ชีวิตจริงของประชาชน (3) การใช้ ทุนวัฒนธรรมและอัตลักษณ์เมือง ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมความหมายของการเรียนรู้ ให้ประชาชนเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและรากวัฒนธรรมของตนเอง ช่วยสร้างแรงจูงใจภายใน และทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน และ (4) โครงสร้างพื้นฐานและบทบาทที่เอื้อทางวิชาการ เป็นปัจจัยสนับสนุนให้เมืองมีระบบจัดการความรู้ที่มีคุณภาพ การมีพื้นที่เรียนรู้สาธารณะ และการมีสถาบันอุดมศึกษาทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงทางวิชาการ ช่วยให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ การประเมินผล และการวิจัยพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนแนวคิดของ Longworth (2013) ที่ชี้ว่า เมืองแห่งการเรียนรู้ ต้องเป็นระบบที่เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ทุกมิติอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการใช้ทุนทางวัฒนธรรม เป็นสื่อกลางในการสร้างความหมายของการเรียนรู้ ซึ่งยังสัมพันธ์กับแนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ของ Senge et al. (2015) ที่มองว่าการเรียนรู้จะยั่งยืนเมื่อผู้เรียนเห็นคุณค่าเชิงชีวิตจริง ปัจจัยทั้ง 4 นี้จึงมีความจำเป็นต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอด ชีวิต เพราะเป็นทั้ง โครงสร้าง และวัฒนธรรม ที่ทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกมิติของชีวิต

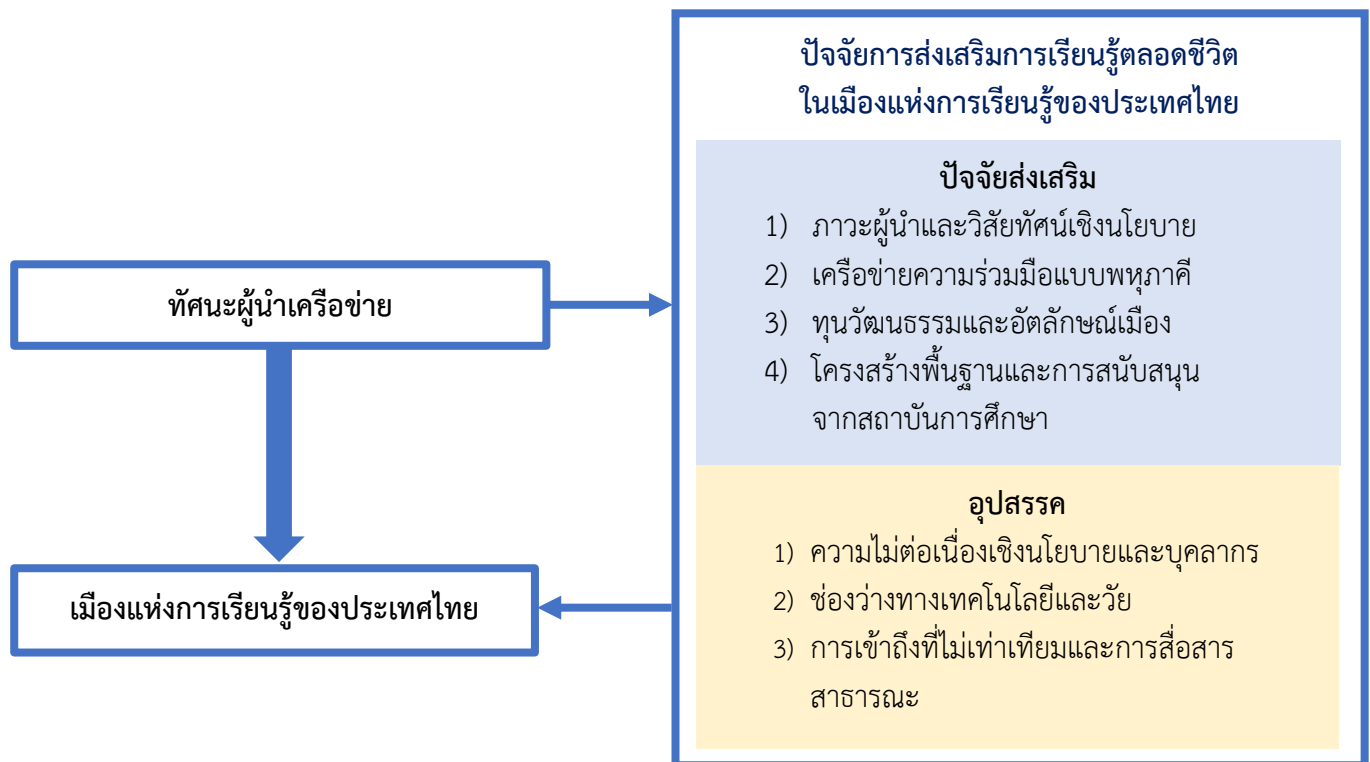
ในส่วนของ อุปสรรค ที่พบ 3 ประการ ได้แก่ (1) ความต่อเนื่องเชิงนโยบาย เมืองบางแห่งขาดกลไกกำกับติดตาม และฐานข้อมูลต่อเนื่อง ทำให้ขาดความเชื่อมโยงระหว่างระดับเมืองกับระดับชาติ ส่งผลให้การขับเคลื่อนนโยบาย ขาดหลักฐานเชิงประจักษ์มาสนับสนุนการตัดสินใจ (2) การขาดบุคลากรเฉพาะด้าน ส่งผลให้กิจกรรมการเรียนรู้ไม่สามารถ ออกแบบได้อย่างลึกซึ้งตามช่วงวัยหรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ โดยเฉพาะการเรียนรู้ดิจิทัลและการประเมินผลเชิงระบบ ซึ่งเป็น หัวใจของการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ในยุคปัจจุบัน และ (3) ช่องว่างดิจิทัลระหว่างวัย เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงโอกาส การเรียนรู้ของผู้สูงอายุและแรงงานนอกระบบ สิ่งเหล่านี้เป็นประเด็นที่ UNESCO (2024) ระบุว่า เป็นอุปสรรคสำคัญ ต่อการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศกำลังพัฒนา เพราะส่งผลโดยตรงต่อ “ความเท่าเทียมของโอกาส” และ “ความยั่งยืนของระบบ” หากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ เมืองจะไม่สามารถเปลี่ยนผ่านจากนโยบาย เชิงสัญลักษณ์ไปสู่การปฏิบัติ

เมื่อเปรียบเทียบกับงานศึกษาของไทยที่มีอยู่ ได้แก่ Thummaphan & Sripana (2023) Kaewhanam et al. (2023) และ Phuangsuwan et al. (2025) จะเห็นว่าผลของการวิจัยนี้สอดคล้องในประเด็นการเน้นเครือข่ายหลายภาคส่วน และการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่ขยายมิติการวิเคราะห์ให้เห็นความเชื่อมโยงเชิงระบบระหว่างภาวะผู้นำ นโยบาย และทุนวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นข้อค้นพบใหม่ที่ช่วยเติมเต็มช่องว่างของงานก่อนหน้า

กล่าวโดยสังเขป งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยมีความก้าวหน้า ในด้านการสร้างความร่วมมือและการใช้ทุนวัฒนธรรมเป็นฐานการเรียนรู้ แต่ยังจำเป็นต้องเสริมกลไกข้อมูล บุคลากร และระบบสื่อสารสาธารณะ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน ตามแนวทางของ UNESCO (2024) และแนวคิดมนุษยนิยมของ Faure et al. (1972) และ Delors et al. (1996) อย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ว่า “เมืองแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย” พัฒนาอยู่บนฐานของทักษะผู้นำเครือข่าย ที่เชื่อมโยงทุกภาคส่วนให้ร่วมขับเคลื่อนการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีปัจจัยส่งเสริมหลัก 4 ประการ ได้แก่ (1) ภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์เชิงนโยบาย (2) เครือข่ายความร่วมมือแบบพหุภาคี (3) ทุนวัฒนธรรมและอัตลักษณ์เมือง และ (4) โครงสร้างพื้นฐานและการสนับสนุนจากสถาบันการศึกษา ขณะเดียวกันยังมีอุปสรรคสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ ความไม่ต่อเนื่องเชิงนโยบาย ช่องว่างเทคโนโลยีและวัย และการเข้าถึงที่ไม่เท่าเทียม สะท้อนว่า ความยั่งยืนของเมืองแห่งการเรียนรู้ในบริบทไทยมิได้ขึ้นอยู่กับทรัพยากรทางกายภาพเพียงอย่างเดียว หากแต่เกิดจาก ภาวะผู้นำเชิงเครือข่าย และธรรมาภิบาลการเรียนรู้ ที่สามารถประสานความร่วมมือของทุกภาคส่วนได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่ ปัจจัยการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในเมืองแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปว่า “เมืองแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย” มีลักษณะการขับเคลื่อนในลักษณะ ระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงพหุภาคี โดยมีเทศบาลทำหน้าที่เป็นกลไกกลางเชื่อมโยงหน่วยงานรัฐ มหาวิทยาลัย ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อกำหนดนโยบายและขับเคลื่อนการเรียนรู้บนฐานทุนทางวัฒนธรรมของเมือง ปัจจัยส่งเสริมสำคัญที่สอดคล้องกันทุกกรณี ได้แก่ (1) ภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์เชิงนโยบาย (2) เครือข่ายความร่วมมือแบบพหุภาคี (3) การใช้ทุนวัฒนธรรมและอัตลักษณ์เมืองเป็นฐานกิจกรรม และ (4) โครงสร้างพื้นฐานและการสนับสนุนจากสถาบันการศึกษา ขณะที่อุปสรรคสำคัญประกอบด้วย ความไม่ต่อเนื่องของนโยบายและบุคลากร ช่องว่างทางเทคโนโลยีและรุ่นวัย และความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงโอกาสการเรียนรู้ของกลุ่มเปราะบาง นัยยะสำคัญของผลการวิจัยชี้ว่า ความสำเร็จของเมืองแห่งการเรียนรู้ในบริบทไทยมิได้ตั้งอยู่บนทรัพยากรทางกายภาพ หากเกิดจากภาวะผู้นำเชิงเครือข่าย และธรรมาภิบาลการเรียนรู้ ที่ทำให้การขับเคลื่อนมีความต่อเนื่องและยั่งยืน ทำให้กลายเป็นวัฒนธรรมของเมืองมากกว่านโยบายเฉพาะกิจ ทั้งนี้ ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ควรดำเนินการ ได้แก่ การจัดตั้งกลไกกลางบูรณาการเมืองแห่งการเรียนรู้ในระดับเมือง การพัฒนาระบบฐานข้อมูลการเรียนรู้ (learning data platform) เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลและตัวชี้วัดร่วมระหว่างหน่วยงาน การออกแบบโปรแกรมการเรียนรู้ข้ามวัยเพื่อลดช่องว่างดิจิทัลและความเหลื่อมล้ำ และการสร้างบุคลากร

ด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับท้องถิ่นภายใต้งบประมาณต่อเนื่องตามกรอบแนวทางของ UNESCO และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ภาครัฐควรกำหนด กรอบนโยบายกลางเมืองแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย ที่ยืดหยุ่นและเปิดโอกาสให้แต่ละเมืองพัฒนาแนวทางตามทุนวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของตน ซึ่งเน้นความยืดหยุ่น การใช้ทุนท้องถิ่น และภาวะผู้นำเครือข่าย

1.2 สร้างกลไกการบูรณาการระดับพื้นที่ ควรจัดตั้งศูนย์ประสานงานเมืองแห่งการเรียนรู้จังหวัด ทำหน้าที่เชื่อมโยงเทศบาล มหาวิทยาลัย หน่วยงานการศึกษา ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม โดยมีระบบข้อมูลกลางและตัวชี้วัดร่วม เพื่อป้องกันปัญหาการทำงานแบบแยกส่วน และสร้างความต่อเนื่องเชิงนโยบาย

1.3 ส่งเสริมบทบาทผู้นำเครือข่าย ภาครัฐและสถาบันอุดมศึกษาควรจัดหลักสูตรอบรมนักจัดการเมืองแห่งการเรียนรู้ เพื่อเสริมทักษะภาวะผู้นำเชิงระบบ การบริหารเครือข่าย และการจัดการโครงการที่ตอบโจทย์พื้นที่จริง

2. ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 งานวิจัยในอนาคตควรครอบคลุมเมืองขนาดเล็กหรือเมืองที่ยังไม่เข้าร่วมเครือข่าย GNLC เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของทักษะและศักยภาพ

2.2 การศึกษาค้นคว้าเน้นทักษะของผู้กำหนดนโยบายและผู้แทนองค์กร ในอนาคตควรเก็บข้อมูลจากประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ และผู้พิการ เพื่อสะท้อนมุมมองที่หลากหลาย

2.3 ควรศึกษาเปรียบเทียบเมืองไทยกับเมืองต้นแบบในเครือข่าย GNLC อื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

เทศบาลนครเชียงใหม่. (2566). *แผนพัฒนาเทศบาลนครเชียงใหม่ พ.ศ. 2566–2570*. สืบค้นจาก

<https://www.cmcity.go.th/list/pdf/380/แผนพัฒนาท้องถิ่น>.

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2567). *รายงานเครือข่ายการเรียนรู้สมาร์ต สงขลา (PSU Learning City Report 2024)*.

สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

Ansell, C., & Gash, A. (2018). Collaborative platforms as a governance strategy. *Journal of public administration research and theory*, 28(1), 16-32.

Delors, J., Al-Mufti, I. a., Amagi, I., Carneiro, R., Chung, F., Geremek, B., Gorham, W., Kornhauser, A., Manley, M., Padrón Quero, M., Savané, M.-A., Singh, K., Stavenhagen, R., Suhr, M.-W., & Zhou, N. (1996). *Learning: The Treasure Within. Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century*. Paris: UNESCO.

Faure, E., Herrera, F., Kaddoura, A.-R., Lopes, H., Petrovsky, A. V., Rahnema, M., & Ward, F. C. (1972). *Learning to be: The world of education today and tomorrow*. Paris: UNESCO.

Jackson, S. (2019). *Distributed leadership in learning cities: Building collaborative capacity*. Oxfordshire: Routledge.

Kaewhanam, K., Kaewhanam, P., Cain, P. M., Pongsiri, A., Intanin, J., & Kamolkhet, S. (2023). An Overview of Public Service Delivery as a Learning Cities in the Local Government Sector. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 15(2), 851-866.

Longworth, N. (2006). *Learning cities, learning regions, learning communities: Lifelong learning and local government*. Oxfordshire: Routledge.

- Lyu, K., Xu, Y., Cheng, H., & Li, J. (2020). The implementation and effectiveness of intergenerational learning during the COVID-19 pandemic: Evidence from China. *International Review of Education*, 66(5), 833-855.
- Phuangsuwan, P., Siripipatthanakul, S., Siripipattanakul, S., & Jaipong, P. (2025). The Impact of Community Participation in Sustainable Learning Resource Development: A Case of Bangkok, Thailand. *Sustainability*, 17(10), 4620.
- Senge, P., Hamilton, H., & Kania, J. (2014). The Dawn of System Leadership. *Stanford Social Innovation Review*, 13(1), 27–33
- Thummaphan, P., & Sripa, K. (2023). The learning city development guideline for promoting lifelong learning in Thailand. *Studies in Continuing Education*, 45(2), 228-247.
- UNESCO Bangkok. (2022). *Learning cities in Asia-Pacific: Progress and partnerships*. Retrieved from <https://bangkok.unesco.org/content/learning-cities-asia-pacific-progress-and-partnerships>.
- _____. (2024). *UNESCO salutes Bangkok for its entry into the Global Network of Learning Cities*. Retrieved from <https://www.unesco.org/en/articles/unesco-salutes-bangkok-its-entry-global-network-learning-cities>.
- United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. Retrieved from <https://sdgs.un.org/2030agenda>.

